

Інтерпретація художнього твору на уроках літератури

Гапон Л.О., PhD

Аналіз – це те, що точно хотів сказати автор.

Інтерпретація – це те, як ми прочитали те, що хотів сказати автор.

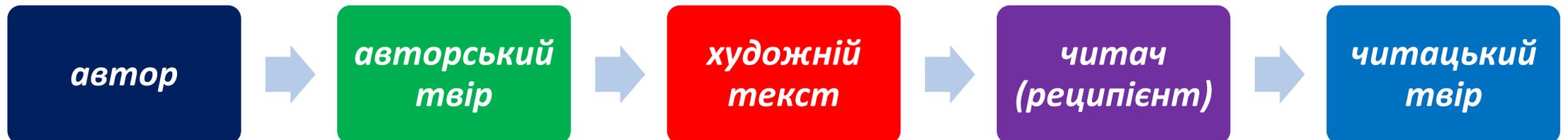
Інтерпретація: витоки розуміння

- **Аналіз** (з грецької – розклад, розчленування) полягає у розчленуванні літературного твору на компоненти, складові частини. Аналізуючи елементи твору, досягаємо своєрідність цілого художнього феномену.
- **Синтез** (з грецької – з'єднання, складання), натомість, полягає у вивченні предмета дослідження в його цілісності, неповторності.
- **Інтерпретація** (з латинської – тлумачення, роз'яснення) метод, що поєднує і аналіз, і синтез.
- Інтерпретацію пов'язують насамперед із тлумаченням смислового боку літературного твору на різних структурних рівнях через співвіднесення з цілістю вищого порядку.
- Будь-які елементи (мотиви, персонажі, тропи тощо) мусять співвідноситись із відповідним контекстом твору або позатекстовою ситуацією.

Інтерпретація: витоки розуміння

Поява читацького твору залежить:

- 1) від якості самого тексту (а отже, від майстерності письменника),
- 2) від обсягу внутрішнього світу читача, від уміння реципієнта спілкуватися з художнім текстом, розбудовувати на його основі (в уяві) власний літературний твір (такого типу навички формуються на уроках літератури).

Інтерпретація: витоки розуміння

- Аналіз – це розбір тексту на складові елементи: тема, ідея, композиція, система персонажів, виразні засоби.
- На базовий аналіз нарощуються будь-які інтерпретації.
- Інтерпретація – це робота з контекстом.
- До кожного елемента аналізу ми підбираємо **АДЕКВАТНИЙ** контекст: тема – історичний контекст, система образів – гендерний контекст тощо.
- **У процесі читання зустрічаються дві свідомості: читача і тексту.**
- Ризики надінтерпретування – ми можемо прочитати в тексті те, чого там нема, бо завжди виходимо зі свого досвіду.

Причини варіативності сприйняття художнього твору

- 1) насамперед сюди слід віднести прояви мотиваційної, когнітивної та емоціональної сфер особистості: ті потреби, мотиви, цілі, що спонукали реципієнтів звернутися до даного тексту; емоційний стан у момент сприйняття тексту; міру концентрації уваги, життєвий досвід, розвиток уяви, здатність міркувати словесно-художніми образами тощо;
- 2) у процесі осмислення тексту індивід обов'язково спирається на свої знання про оточуючий світ; це допомагає йому орієнтуватися в ситуації, яка описується в тексті, домислювати, міркувати про її правдоподібність чи нереальність.;
- 3) окремо слід виділити психофізіологічні особливості індивіда: його стать, вік; статеві й вікові особливості визначають картину світу людини, від якої залежить варіативність сприйняття й трактування змістових компонентів тексту.

Наукова
інтерпретація

Літературна
інтерпретація

Політична
інтерпретація

Аматорська
інтерпретація

Аудіальна
інтерпретація

Наукову
літературознавчу
інтерпретацію
характеризують:

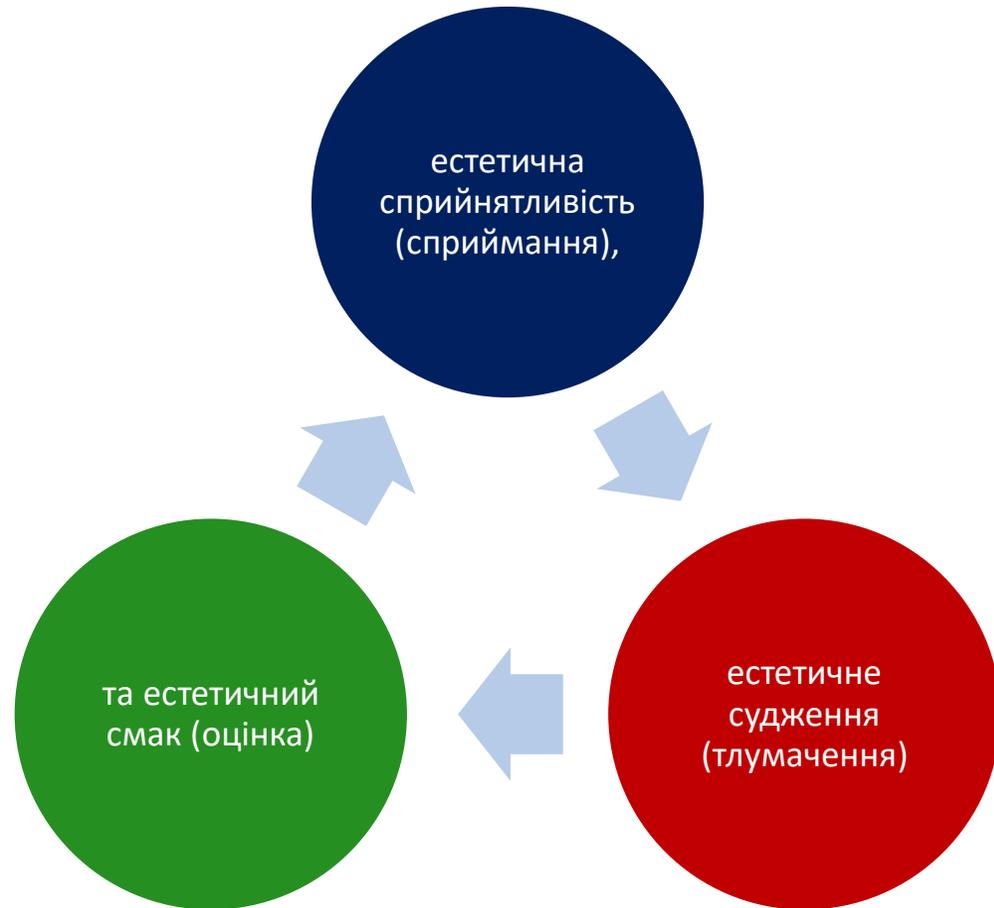
рівні інтерпретацій: інтерпретація експліцитного (явного змісту), імпліцитного (прихованого) змісту – підтексту.

ступені інтерпретацій: зовнішньої форми (художнього мовлення), внутрішньої форми (ейдологічна), змісту і смислу (сенсу) твору.

види інтерпретацій: герменевтична, екзистенціалістична, феноменологічна, структурально-семіотична, архетипальна.

аспекти: істоико-генетичний, структурно-функціональний, жанрово-композиційний, історико-функціональний

Складові інтерпретаційної компетентності учнів (О.Ратушняк)

Які знання й уміння потрібні для інтерпретації тексту

- знання учнями текстів, визначених чинними шкільними програмами з літератури, їх сюжету, проблематики, системи образів та особливостей композиції;
- оволодіння необхідним для аналізу літературознавчим інструментарієм (теорією літератури);
- ознайомлення з окремими зразками літературної критики програмових творів;
- уміння аналізувати художні твори в єдності змісту і форми, виявляти самостійність в аналізі й оцінці художнього твору, обґрунтуванні власної думки з приводу прочитаного;
- здатність учнів до аналітико-синтетичного мислення;
- уміння абстрагуватися від конкретного твору, зіставляти отримані враження від нього зі своїм попереднім читацьким досвідом, порівнювати різні твори, узагальнювати й систематизувати отриману інформацію про них;
- **свідомо перевіряти свої первісні емоційно-оцінні враження від тексту і піддавати їх творчому критичному переосмисленню (реінтерпретації)**
- уміння зіставляти літературні явища з іншими видами мистецтва; здатність вести діалог, наводити переконливі аргументи тощо.

Механізм інтерпретації ліричного та ліро-епічного твору (О.Глеб)

Ознайомлення з текстом

1. Читання (ознайомлення зі змістом і вкладеними в художні засоби смислами твору).
2. Засвоєння поетичного тексту (розуміння) й первинне естетичне сприймання ліричного твору.

Психологічні відчуття, що формуються під час сприймання твору

1. Відчуття, викликані ліричним твором:
 - а) насолода,
 - б) переживання,
 - в) екстаз.
2. Сприйняття високого й піднесеного в ліричному творі.
3. Спостережливість.
4. Увага.

Актуалізація процесів психічної діяльності

1. Творча уява.
2. Творче мислення.
3. Політ фантазії.
4. Асоціації.
5. Алюзії.

Сформованість уміння інтерпретувати ліричні твори

1. Аналіз ліричного тексту.
2. Індивідуальний досвід як компонент упізнаваності подібного з уже реально пережитим.
3. Тлумачення.
4. Інтерпретація.

Модель формування вмінь інтерпретувати твори ліричного та ліро-епічного твору (О.Глеб)

Мета:

формування в учнів старшої школи уміння інтерпретувати ліричні та ліро-епічні тексти української літератури

Ідея: системне формування інтерпретаційних навичок старшокласників є засобом виховання кваліфікованого читача, здатного реалізувати власні творчі здібності

Сутність: поетапне вдосконалення умінь і навичок старшокласників творчо працювати над ліричним та ліро-епічним твором

Форми (види) навчальної діяльності: усні, писемні, парні, групові, індивідуальні

Методи: науково-дослідної роботи з ліричним текстом; епізодичної особистісної творчої діяльності; диференційованого навчання; дошукування художньої істини

Прийоми :

контрольоване читання;
розшифровування «темних місць» у тексті ліричного твору;
самостійне тлумачення таємниці підтексту;
словесне малювання;
диференціація типів ліричного героя та ліричного персонажа

Особливості аналізу й інтерпретації ліричних та ліро-епічних творів (О.Глеб)

Ідейно-художній аналіз ліричного чи ліро-епічного твору	Спільні практичні уміння інтерпретації та аналізу лірики читачами-реципієнтами	Інтерпретація ліричного чи ліро-епічного твору
Спиратися на знання, уміння й навички визначення роду й жанру ліричного чи ліро-епічного твору, його віршового розміру, строфіки.	Уміння розрізняти текст і підтекст, уловлювати алюзії, розуміти емоційний стан ліричного героя, його почуття й відчуття чи долю ліричних персонажів ліро-епічного твору.	Висловлювати власну думку й вербалізувати враження читача від прочитаного ліричного чи ліро-епічного твору. Відшукувати у тексті близькі власному настрою чи життєвій ситуації моменти.
Використовувати літературознавче тлумачення художніх засобів як інструментарію образності, обраної автором.	Уміння знайти у тексті художні засоби й тлумачити їх, уникаючи надуманих або фальшивих трактувань.	Реалізувати здатність знаходити приховані смисли твору, визначати гравітаційний центр і межі такого тлумачення.

Особливості аналізу й інтерпретації ліричних та ліро-епічних творів (О.Глеб)

Ідейно-художній аналіз ліричного чи ліро-епічного твору	Спільні практичні уміння інтерпретації та аналізу лірики читачами-реципієнтами	Інтерпретація ліричного чи ліро-епічного твору
Визначати місце і роль окремо взятого твору у творчій спадщині автора чи навіть у літературному процесі певної доби.	Уміння отримувати естетичну насолоду від читання поетичних творів, усвідомлення шкали власних морально-етичних цінностей.	Прагнути зробити власні відкриття, дошукуватися художньої істини, запам'ятовувати афоризми чи особливо вдалі художні тропи з ліро-епічного або ліричного твору.

ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ В ШКОЛІ

- підготовка учнів до сприймання твору
- читання твору
- підготовка до аналізу твору
- аналіз твору
- підсумки

Кожному з етапів відповідає свій вид інтерпретації:

- етапу підготовки до сприймання - очікування від тексту (випереджувальна інтерпретація),
- етапам читання і підготовки до аналізу - розпізнавальна текстуальна й емоційно-оцінна інтерпретація,
- етапові аналізу - поглиблена текстуальна інтерпретація,
- підсумковому етапу - реінтерпретація і контекстуальна інтерпретація.

Інтерпретаційна діяльність учнів структурується на **первинну (емоційну) та вторинну (інтелектуальну)**, що здійснюється на всіх етапах вивчення літературного твору і передбачає три основні фази: **передрозуміння, розуміння й тлумачення.**

Інтерпретаційна діяльність на різних етапах вивчення художнього твору (О.Ратушняк)

№ з/п	Етапи вивчення твору	Види інтерпретації	Фази інтерпретації	Стадії інтерпретації
1	Підготовка до сприймання	Випереджувальна (очікування від тексту)	Настанова на сприйняття (передрозуміння)	Первинна
2	Читання	Розпізнавальна текстуальна, емоційна	Логіко-емоційне	емоційна
3	Підготовка до аналізу	Емоційно-оцінна	вживання в текст (розуміння)	інтерпретація
4	Аналіз	Поглиблена текстуальна	Естетичне	Вторинна
5	Підсумки	Реінтерпретація, контекстуальна	судження (тлумачення)	інтелектуальна інтерпретація

Інтерпретаційна діяльність на різних етапах вивчення художнього твору(О.Ратушняк)

№ з/п	Етапи вивчення твору	Методи	Прийоми
1	Підготовка до сприймання	методичний принцип “учень - учневі”: створення реклами книжки	слово учня, бліц-інтерв'ю; написання анотації, есе, рецензії, відгуку на прочитану книгу; виготовлення макетів: титульної сторінки до книжки, буклета (рекламного проспекту), рекламного плакату (біг-борду)
2	Читання	комплексна реалізація різних видів читання художнього твору (індивідуального, коментованого, виразного, вибіркового, перервного і повторного)	розробку партитури тексту - позначення у тексті партитурних знаків відповідно до свого надзавдання (застосовувалося переважно до ліричних творів)

Інтерпретаційна діяльність на різних етапах вивчення художнього твору (О.Ратушняк)

№ з/п	Етапи вивчення твору	Методи	Прийоми
3	Підготовка до аналізу		прийом словесного малювання або його модернізованих варіантів - відеокліпа і кіносценарію. Покадрове відтворення тексту на етапі підготовки до аналізу застосовувалося переважно до ліричних і малих за обсягом епічних творів або їх окремих фрагментів.
4	Аналіз	з метою організації поглибленої текстуальної інтерпретації застосовано метод проблемного навчання	Створення проблемної ситуації на уроці, поетапне вирішення низки проблемних завдань сприяли виникненню в учнів стану “розумного незнання”, що дозволяло усвідомити і сприйняти проблематику художнього твору, сформулювати власне судження.

Інтерпретаційна діяльність на різних етапах вивчення художнього твору(О.Ратушняк)

№ з/п	Етапи вивчення твору	Методи	Прийоми
5	Підсумки	<ul style="list-style-type: none">• “стискання” літературного явища у свідомості читача до окремого емоційно-ціннісного образу, який стає інтелектуально-естетичним надбанням учня, що є кроком на шляху наближення особистості до духовного багатства людства,• включення твору в більш широкий літературний контекст, що виявляється в умінні зіставляти художні явища, виокремлювати в них найголовніше, характерне для творів одного автора або цілої літературної доби.	дослідницько-пошукові завдання такого змісту: зіставте кіномистецьку екранізацію повісті із текстом повісті

Аудіальна інтерпретація літературного твору

1. На уроці творчої діяльності

2. На уроці вивчення ліричного твору

3. На уроці вивчення драматичного твору

На уроці творчої діяльності

- Учні можуть проявити творчість кількох видів – наукову (написання робіт з аналізом художнього твору), методичну (проведення уроку на місці вчителя), *інтерпретаційну (створення ілюстрацій до твору, його художнє виконання – декламація, спів, інсценування)*, художню (написання власного художнього твору певного жанру)

На уроці вивчення ліричного твору

- 1. Емоційна та інтелектуальна підготовка класу до слухання ліричного твору.** Демонструються твори суміжних видів мистецтва, висвітлюється історія написання вірша, звертається увага на мемуаристику – листи, щоденники, спогади. Учитель може поділитися особистим досвідом, пов'язаним з мотивом твору, спонукати школярів до власних спогадів чи мрій тощо.
- 2. Художнє читання – виконання вірша напам'ять учителем, учнем-декламатором, актором (можна використовувати відеозаписи)**

На уроці вивчення драматичного твору

- У п'єсах важливе значення має **підтекст** (за висловом К.Станіславського, «підводна течія») — важливі думки й почуття дійових осіб, передані в дещо прихованій формі. Підтекст актори розкривають у грі не лише словами, а й за допомогою пауз, жестів, міміки тощо. *Тому щоб зрозуміти драматичний твір у всій повноті, варто читати його вголос, за ролями* (Н.Падалка і В.Цимбалюк).

На уроці вивчення драматичного твору

- Діалогічним прийомом роботи є *участь учителя в читанні п'єси за ролями: він виконує одну з ролей, даючи взірець проникнення в підтекст дії, уміння передати його інтонаційно* – і веде інших читців за собою, спонукаючи до акторської інтонаційної майстерності.

Аудіальна інтерпретація літературного твору

1. Виразне
читання

2. Декламація
(художнє читання)

3. Авторське
виконання

Виразне читання

- **Виразне читання** — практикований у школі педагогічно обґрунтований аудіальний спосіб ознайомлення учнів із художнім твором з одночасною його голосовою інтерпретацією.
- *Живе слово вчителя, виражена через нього емоційно-оцінна інтерпретація справляють велике враження на учнів, визначають їхнє ставлення до твору, письменника, літератури взагалі.*

Декламація (художнє читання)

- **Декламація** (лат. declamatio — вправляюся в красномовстві) (художнє читання) — мистецтво художньо-сценічного читання літературних творів. Виконання та інтерпретація твору здійснюються актором голосом і відповідними («артистичними») жестами, рухами, мімікою;

Авторське виконання

- **Авторське виконання** — публічне читання твору чи його фрагмента письменником Авторське виконання завжди пізнавально продуктивне, бо виводить поціновувача літератури на безцінний особистісний рівень пізнання її, розширює уявлення про письменника, допомагає зосередитися на особливо значущих для нього місцях у творі, їхньому тлумаченні митцем, уточнити під текст, конкретизувати авторську інтенцію тощо

ДЖЕРЕЛА

1. Глеб О.В.Формування у старшокласників уміння інтерпретувати ліричні та ліро-епічні твори української літератури
2. Іванишин В. Нариси з теорії літератури.
3. Ратушняк О.М. Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури
- 4.Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури.